

DEREGULACIJA I LIBERALIZACIJA TELEKOMUNIKACIJA U EU – I. dio: Deregulacijski okvir iz 1998. godine

Mr. sc. Suzana Javornik Vončina – Irena Malbaša, Zagreb

UDK 621.396.41
PREGLEDNI ČLANAK

Članak daje pregled osnovnih odredbi regulatornih akata Europske unije vezanih uz telekomunikacije donesenih od kraja osamdesetih godina prošlog stoljeća do 1998. godine kao rezultat procesa liberalizacije telekomunikacijskog tržišta Europske unije. Sadrži kratki osvrt na proces ekonomske integracije EU te opisuje kako su odredbe o pravilima tržišnog natjecanja, jedinstvenom europskom tržištu i slobodnom osiguravanju usluga rezultirale deregulacijom i liberalizacijom telekomunikacija u EU. Navodi obveze nametnute bivšim monopolistima i telekomunikacijskim subjektima sa značajnijim utjecajem na tržištu kojima se nastojalo svima omogućiti ravopravan položaj na tržištu, kao i osigurati da minimalni skup telekomunikacijskih usluga bude uz prihvatljive cijene dostupan svim građanima.

Ključne riječi: Europska unija, Europska komisija, telekomunikacije, liberalizacija, (de)regulacija, harmonizacija, tržište, natjecanje, međusobno povezivanje, osnovna usluga.

Uvod

Europska unija rezultat je procesa međusobne suradnje i integracije koji su 1951. godine započele Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska i Njemačka. Danas, nakon više od pedeset godina i četiri vala pristupanja (1973., 1981., 1986. i 1995. godine), tvori je 15 država. Misija Europske unije je skladno organiziranje odnosa između država članica i njihovih naroda na temelju solidarnosti.

Osnovni ciljevi Europske unije su:

- poticanje ekonomskog i socijalnog napretka, posebice stvaranjem jedinstvenog europskog tržišta, jačanjem ekonomskog i socijalnog spajanja, te uspostavljanjem ekonomskog i monetarnog jedinstva (jedinstvena valuta),
- afirmacija identiteta Europske unije na međunarodnoj sceni, posebice provedbom zajedničke vanjske politike i sigurnosne politike, uključivo i obrambene politike,
- uvođenje pojma građanina Europe,
- razvoj slobodnog i stabilnog područja s definiranim pravnim sustavom, te
- oslanjanje na propise Europske unije i njihovo održavanje.

Europska integracija temelji se na tri osnivačka ugovora (kasnije više puta dopunjavana):

1. Ugovor o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik (the European Coal and Steel Community, ECSC), potpisan u Parizu, stupio na snagu 23. srpnja 1952.
2. Ugovor o osnivanju Europske ekonomske zajednice (the European Economic Community, ECC), potpisan u Rimu, stupio na snagu 1. siječnja 1958.
3. Ugovor o osnivanju Europske zajednice za atomsku energiju (the European Atomic Energy Community, EURATOM), potpisan u Rimu, stupio na snagu 1. siječnja 1958.

Godine 1967. došlo je do spajanja institucija ovih triju europskih zajednica, a 1993. stupio je na snagu Ugovor o Europskoj uniji [1] kojim je utemeljeno jedinstveno europsko tržište. Danas države članice delegiraju suverenitet za određena pitanja europskim nezavisnim institucijama koje predstavljaju interese Unije kao cjeline, interese država članica i njihovog stanovništva.

Pet je osnovnih institucija uključeno u funkcioniranje Europske unije:

1. Europski parlament (the European Parliament), kojeg direktno bira stanovništvo država članica,
2. Vijeće ministara (the Council), koje sačinjavaju predstavnici vlada država članica,
3. Komisija (the Commission), izvršno tijelo s pravom iniciranja donošenja zakona koje u pravilu podupire interese Unije kao cjeline,
4. Sud pravde (the Court of Justice), te
5. Revizijski sud (the Court of Auditors).

Polu stoljeća postojanja Europske unije proteklo je u putu prema stabilnosti, miru i prosperitetu. Podignut je životni standard, izgrađeno jedinstveno europsko tržište i uvedena jedinstvena europska valuta. Razvijena je zajednička politika u širokom rasponu područja, a između ostalog i na području telekomunikacija.

Kako su telekomunikacije djelatnost koju karakteriziraju korištenje nedostatnih resursa (tj. prirodno ograničenih općih dobara, a to su u telekomunikacijama radijske frekvencije i brojevi), potreba za kapitalnim ulaganjima, javni interes i tehnička složenost, to su uglavnom uvijek bile podvrgnute državnoj kontroli, tj. regulaciji. Do osamdesetih godina prošlog stoljeća, europske telekomunikacije obilježavao je niz reguliranih javnih monopola u državnom vlasništvu s posebnim i isključivim pravima, koji su najčešće obavljali i poštanske usluge, a često su obavljali i poslove regulacije telekomunikacijskog sektora.

Situacija se počela mijenjati s razvojem telekomunikacijskih tehnologija, te uvođenjem privatizacije i ograničenog tržišnog natjecanja u nekim državama članicama. Godine 1987. Komisija je izdala Zelenu knjigu¹ (engl. Green Paper) [2] o zajedničkom tržištu telekomunikacijskih usluga i opreme u kojoj predlaže postupno uvođenje natjecanja na telekomunikacijskom tržištu i viši stupanj harmonizacije² kako bi se maksimizirale mogućnosti koje nudi jedinstveno europsko tržište. Time je započet proces otvaranja i liberalizacije³ telekomunikacijskog tržišta Europske unije s ciljem ostvarenja tržišnog nadmetanja, ukidanja monopola i povećanja dobrobiti potrošača telekomunikacijskih usluga u EU. Proces uvođenja konkurencije na prijašnje monopolističko tržište zahtijevao je normativni sustav koji uređuje opće uvjete ponašanja na tržištu, a ne ponašanje pojedinih ekonomskih subjekata, tj. preduvjet liberalizacije je deregulacija.

Deregulacija dopušta miješanje države u poslovno ponašanje subjekata samo ukoliko se radi o tvrtki s dominantnim položajem na telekomunikacijskom tržištu i zaštiti tržišnog natjecanja. Uključuje povlačenje države iz javnih/državnih tvrtki (privatizaciju).

Ideja EU je osigurati svim stanovnicima pristup modernoj, financijski dostupnoj i tehnički učinkovitoj komunikacijskoj infrastrukturi koja im može omogućiti bogat i raznovrstan skup kako tradicionalnih tako i novih višemedijskih usluga. Za osiguravanje ovakvih ciljeva nužno

je uspostaviti jasno i predvidivo regulatorno okruženje, koje će ohrabriti ulazak novih subjekata na tržište. Za tvrtke zainteresirane za ulazak na liberalizirano telekomunikacijsko tržište od osobite je važnosti mogućnost planiranja i investiranja u predvidivo okruženje temeljeno na jasnim pravilima nadmetanja. Zbog toga se intenzivno krenulo na dereguliranje pojedinih područja telekomunikacija izdavanjem odgovarajućih direktiva. Godine 1988. ukinuta su posebna prava za krajnju opremu. Godine 1990. ukinuta su posebna i isključiva prava za javne telekomunikacijske usluge (ali ne i mreže), s izuzetkom usluge govorne telefonije. Sljedećih godina u koracima su liberalizirana sljedeća područja djelovanja: podatkovne usluge (1993.), satelitske usluge i oprema (1994.), te konačno mreža kabela televizije (1995.)

Puna liberalizacija uvedena je u zemljama Europske unije 1998. i predstavlja rezultat desetogodišnjeg programa liberalizacije temeljenog na skupu direktiva tzv. deregulacijskog paketa iz 1998. Pet je država članica dobilo dozvolu za odgodu otvaranja tržišta: Luksemburg i Španjolska trebali su liberalizirati tržište tijekom 1998., Irska i Portugal do 1. siječnja 2000., te Grčka do 31. prosinca 2000.

Krajem 1999. Europska komisija provela je reviziju deregulacijskog okvira iz 1998. istražujući koje su promjene potrebne kako bi se pratio razvoj tržišta, nove tehnologije i promjene u zahtjevima korisnika. Cilj promjena bio je:

- promovirati učinkovitije nadmetanje,
- reagirati na tehnološki razvoj i razvoj tržišta,
- ukloniti nepotrebnu regulativu (zadržavaju se samo one odredbe koje su još uvijek nužne kako bi se zadržali uvjeti za natjecanje na telekomunikacijskom tržištu i) pojednostavniti pripadne administrativne postupke,
- ojačati jedinstveno europsko tržište, te
- zaštititi potrošače.

Kao rezultat, u srpnju 2000. objavljeni su nacrti novih direktiva, čiji je konačni tekst do veljače 2002. usvojio Europski parlament i Vijeće ministara, te je u travnju 2002. objavljen. Zemlje članice Europske unije trebale su uskladiti nacionalno zakonodavstvo s odredbama tih direktiva najkasnije do 25. srpnja 2003. godine.

Radi daljnjeg usklađivanja hrvatskog zakonodavstva iz područja telekomunikacija sa zakonodavstvom EU, Hrvatski sabor donio je na sjednici 17. srpnja 2003. godine Zakon o telekomunikacijama. Ovo je treći zakon o telekomunikacijama donesen u Republici Hrvatskoj. Zakon je izrađen na temelju europskog deregulacijskog okvira iz 1998. godine, s tim da su određena rješenja preuzeta iz novog regulacijskog okvira.

Ovaj članak prvi je dio serije Deregulacija i liberalizacija telekomunikacija u EU. U njemu je opisan stari deregulacijski okvir koji čine direktive donesene do 1998. godine, dok će u drugom dijelu biti opisan novi regulacijski okvir koji je stupio na snagu u srpnju 2003. godine, te dan osvrt na hrvatsku regulativu u kontekstu značajki starog i novog deregulacijskog okvira EU-a.

¹ Publikacija koju Komisija izdaje vezano za određeno političko područje kako bi pokrenula proces konzultacija na europskoj razini. Taj dokument primarno je namijenjen zainteresiranim organizacijama i pojedincima koji su pozvani sudjelovati u postupku konzultacija i u raspravama.

² Proces usklađivanja nacionalnih prava država članica s propisima EU. Obvezu harmoniziranja zakonodavstva države članice preuzele su potpisivanjem Ugovora o osnivanju EU.

³ Skup mjera ekonomske politike kojima se potiče samostalnost i poduzetnička inicijativa ekonomskih subjekata u izboru između svih raspoloživih poslovnih alternativa. Za svoj izbor, ekonomski subjekti snose i ekonomsku odgovornost.

1. NAČELA I TIJEK DEREGULACIJE I LIBERALIZACIJE TELEKOMUNIKACIJA U EU

Regulacija telekomunikacija provođena do zadnjeg desetljeća prošlog stoljeća, podrazumijevala je sustav državnih mjera kojima se utvrđivalo ponašanje pojedinih ekonomskih subjekata, te određivao njihov djelokrug i cilj djelovanja. U Europi se u zadnjem desetljeću prošlog stoljeća počinje uvoditi tržišno funkcioniranje telekomunikacija, a državna regulacija i kontrola telekomunikacija dopušta se samo radi zaštite tržišnog natjecanja u slučaju kad neka tvrtka dominira tržištem. Velika prednost prijašnjim monopolističkih telekomunikacijskih tvrtki je posjedovanje glavnine podzemnih kabela, tako da novi operatori i davatelji usluga značajno zavise o prijašnjim monopolistima. Kako bi se svima omogućio ravnopravan položaj na tržištu, države članice moraju osigurati otvoren pristup mreži i definirati pravila vezana uz ugovore o međusobnom povezivanju. Ovo podrazumijeva nametanje određenih obveza bivšim monopolističkim tvrtkama, kao preduvjet funkcioniranja liberaliziranog telekomunikacijskog tržišta.

S obzirom da EU čine države članice, svaka sa svojim zakonodavstvom, za ostvarenje deregulacije telekomunikacija na razini EU važno je odrediti kako se zahtjevi postavljani na europskoj razini trebaju ostvarivati na nacionalnim razinama, kakav je odnos EU prema trećim državama, te kakva je uloga normizacijskih organizacija.

U nastavku su ukratko objašnjena načela deregulacije, naveden tijek liberalizacije telekomunikacija u EU, opisano kako se deregulacijski okvir odražava na nacionalnoj i međunarodnoj razini, kao i opisana uloga normizacijskih organizacija.

1.1. Načela deregulacije i liberalizacije telekomunikacija u EU

Glavne poluge deregulacije telekomunikacijskog tržišta Europske unije:

1. primjena pravila tržišnog natjecanja iz Ugovora o osnivanju Europske zajednice (u daljnjem tekstu: Ugovor) [3],
2. progresivna liberalizacija bivšeg monopolističkog sektora,
3. harmonizacijske mjere,
4. zaštita potrošača.

U nastavku su ukratko objašnjena ova načela.

1.1.1. Pravila tržišnog natjecanja

Prema članku 81. Ugovora [3], sporazumi pravnih subjekata koji mogu utjecati na trgovinu između zemalja članica, a čiji je cilj ili učinak onemogućavanje, ograničavanje ili narušavanje natjecanja na zajedničkom tržištu, strogo su zabranjeni. Ovo se posebice odnosi na zabranu sljedećeg:

- direktno ili indirektno fiksirati kupovnu ili prodajnu cijenu ili neke druge trgovačke uvjete
- ograničiti ili nadzirati proizvodnju, prodaju, tehnički razvoj ili investiranje
- podijeliti tržište ili izvore za opskrbu tržišta
- primijeniti različite uvjete različitim partnerima za istovrsne transakcije, čime ih se stavlja u nejednako-pravan položaj na tržištu
- uvjetovati sklapanje ugovora preuzimanjem dodatnih obveza koje po svojoj prirodi ili prema komercijalnoj uporabi nisu u svezi s predmetom ugovaranja.

Radi ostvarenja ovih načela, Vijeće donosi odgovarajuće direktive, čije odredbe države članice implementiraju u nacionalno zakonodavstvo.

Propisi o natjecanju Europske unije odnose se, kako na ostale gospodarske sektore, tako i na telekomunikacijski. Osnovni politički cilj u području telekomunikacija, kao što to naglašavaju Komisija, Vijeće i Europski parlament, mora biti razvoj učinkovitih mreža i usluga diljem Europe, kako bi se u što većoj mjeri smanjile cijene usluga, a povećala njihova kvaliteta. Davateljima telekomunikacijskih usluga mora se omogućiti uspostavljanje potrebnih mehanizama suradnje, kako bi se stvorili uvjeti za povezivanje usluga, te kako bi se korisnicima omogućio širok raspon jeftinih telekomunikacijskih usluga. To se može i mora postići u skladu s europskim pravilima tržišnog natjecanja. Učinkovito tržišno natjecanje u telekomunikacijskom sektoru nije stvar političkog izbora, već je slobodno tržište i tržišno orijentirano gospodarstvo kao takvo prepoznato u Ugovoru o osnivanju europskih zajednica te se pripadna pravila već primjenjuju u državama članicama. Ukoliko se radi o trgovini između država članica, na tržišno natjecanje se primjenjuje europsko pravo, u okviru članka 81. ili članka 82. (koji uređuje “iskorištavanje dominantnog položaja od jednog ili više pravnih subjekata u okviru zajedničkog tržišta”) Ugovora [3].

1.1.2. Progresivna liberalizacija

Članak 86. Ugovora [3] ovlašćuje Komisiju da, ukoliko su prekršena druga pravila Ugovora, zahtijeva uklanjanje posebnih i isključivih prava koje su države članice zajamčile određenim tvrtkama. Komisija smatra da se jamčenjem posebnih ili isključivih prava javnim tvrtkama da proizvode telekomunikacijsku opremu, pružaju telekomunikacijske usluge ili gospodare mrežama, krše pravila o tržišnom natjecanju i internom tržištu definirana Ugovorom.

Članak 86. Ugovora [3]:

1. U slučaju javnih tvrtki i tvrtki kojima države članice jamče posebna ili isključiva prava, države članice ne smiju ozakoniti, kao ni ostaviti na snazi nikakvu mjeru suprotnu pravilima sadržanim u Ugovoru, posebice suprotnu pravilima sadržanim u članku 12. (zabrana diskriminacije na temelju na-

cionalnosti), te u člancima 81. do 89. (Pravila o natjecanju: pravila koja se odnose na tvrtke, te pravila o sredstvima koja jamči država).

2. Tvrtke kojima je povjereno funkcioniranje službi od općeg interesa, kao i tvrtke koje imaju monopol i ostvaruju prihode trebaju se pridržavati odredbi ovog Ugovora, posebno odredbi koje reguliraju tržišno natjecanje, ukoliko primjena tih odredbi ne ugrožava obavljanje djelatnosti koje su im povjerene ili koje moraju obavljati na temelju zakona. Utjecaj primjene ovih pravila na razvoj trgovine ne smije biti u suprotnosti s interesima Zajednice.
3. Komisija treba osigurati primjenu odredbi Ugovora [3] te, gdje je potrebno, uputiti odgovarajuće direktive ili odluke državama članicama.

Radi osiguravanja tržišnog natjecanja i internog tržišta definiranih Ugovorom [3], a na temelju ovlaštenja po članku 86. Ugovora, Europska komisija uputila je niz direktiva i odluka zasnovanih na sljedećim osnovnim načelima:

- ukidanje posebnih ili isključivih prava: države članice moraju osigurati da svaki operator i davatelj usluga može pružati telekomunikacijske usluge (za govornu telefoniju dogovorena je vremenska odgoda do 1998.).
- izdvajanje regulatorne funkcije: države članice trebaju osigurati da regulatorne funkcije obavljaju nezavisna tijela – nacionalna regulatorna tijela. U slučaju kad država ima vlasništvo ili nadzor nad tvrtkom koja se bavi telekomunikacijskom djelatnošću, država treba strukturno razdvojiti obavljanje regulatornih funkcija od aktivnosti povezanih s vlasništvom ili nadzorom nad tom tvrtkom u kojoj ima dio vlasništva ili nadzorom ima nadzor.
- objektivni, nediskriminacijski i transparentni uvjeti: države članice moraju osigurati da uvjeti za pristup mreži, dobivanje dozvola i koncesija i pravo na žalbu budu objektivni, nediskriminacijski i transparentni.

Valja naglasiti da se tim direktivama ne zahtijeva privatizacija tvrtki, već samo uvođenje natjecanja u telekomunikacijski sektor.

1.1.3. Harmonizacijske mjere

Uz direktive Komisije usvojene na temelju članka 86. Ugovora [3], usvojen je i niz direktiva europskog Parlamenta i Vijeća na temelju članka 95. (interno tržište), te članaka 47. i 55. (slobodno osiguravanje usluga), koje daju detaljnu harmonizacijsku regulativu kako bi se osiguralo podupiranje ciljeva i načela postavljenih direktivama donesenim temeljem članka 86. Ugovora [3].

U deregulaciji telekomunikacija radi uspostavljanja liberaliziranog telekomunikacijskog tržišta veoma je važno uvođenje koncepcije znatnije tržišne snage. Na svakom nacionalnom telekomunikacijskom tržištu prije deregulacije su barem jednoj organizaciji bila zajamčena is-

ključiva ili posebna prava od strane države. Telekomunikacijski operator ili davatelj usluga može imati dominantan položaj na telekomunikacijskom tržištu, iako on više nema isključiva prava na tom tržištu, te nakon ukidanja tih isključivih prava, može zadržati vrlo važan udio na tom tržištu. Zbog toga je uveden pojam znatnije tržišne snage i za tako okvalificirane operatore i davatelje usluga vrijede dodatne regulatorne obveze

Osnovna načela na kojima se temelje harmonizacijske direktive su:

- **načelo otvorenog pristupa mreži, ONP** (Open Network Provision) – Otvoren pristup mreži podrazumijeva otvoren i učinkovit pristup javnim telekomunikacijskim mrežama i, gdje je to prikladno, javnim telekomunikacijskim uslugama i učinkovito korištenje tih mreža i usluga. Ostvarivanje otvorenog pristupa mreži može uključivati uvjete vezane uz tehnička sučelja, uvjete korištenja i načela određivanja cijena. Uvjeti otvorenog pristupa mreži teže osigurati minimalni skup usluga, sigurnost pristupa i međusobnog povezivanja, harmonizaciju normi vezanih uz tehnička sučelja mreža, te osnovne usluge. To povlači potrebu usklađivanja uvjeta pristupa javnim mrežama i uslugama prema definiranim načelima nepristranosti, transparentnosti i nediskriminacije. Ta se načela primjenjuju na djelovanje kako regulatora, tako i sudionika na tržištu i osnova su poštene i istovjetne regulacije i ponašanja na liberaliziranom telekomunikacijskom tržištu. Isto tako, ne smije se ograničiti pristup javnim telekomunikacijskim mrežama ili uslugama, osim iz razloga kao što su sigurnost i održavanje mreže, zaštita podataka i sl. Načelom otvorenog pristupa mreži nastoji se promicati jedinstveno telekomunikacijsko tržište harmoniziranjem uvjeta pristupa i korištenja javno raspoloživih mreža i usluga.
- **znatnija tržišna snaga** – Zbog utjecaja kojeg tvrtke sa znatnijom tržišnom snagom imaju na tržište, za njih su dana dodatna pravila i definirane dodatne obveze u odnosu na pravila i obveze ostalih sudionika tržišta, kao npr. zahtjev za troškovno-orientiranim formiranjem cijena međusobnog povezivanja, kao i obveza udovoljavanja svakom razumnom zahtjevu za pristupom mrežama operatora sa znatnijom tržišnom snagom. U najvećem broju slučajeva smatra se da tvrtka ima znatniju tržišnu snagu ako ostvaruje 25% od ukupnog prihoda na relevantnom tržištu telekomunikacijskih usluga, premda nacionalno regulatorno tijelo ima određenu fleksibilnost određivanja, ovisno o situaciji na nacionalnom tržištu: to tijelo može utvrditi da tvrtka ima znatniju tržišnu snagu i kad nema 25% udjela na relevantnom tržištu, kao i da nema znatniju tržišnu snagu, premda ima više od 25% udjela na relevantnom tržištu. Osim određivanja udjela na relevantnom tržištu, postojanje znatnije tržišne snage može se odrediti s obzirom na sposobnost utjecanja na tržišne uvjete, nadzor nad pristupom krajnjim korisnicima, pristup financijskim

izvorima ili iskustvo u ponudi proizvoda i usluga. Nacionalno regulatorno tijelo mora izvjestiti Komisiju za koje je tvrtke procijenjena znatnija tržišna snaga. U Europskoj uniji za sve je operatore – bivše monopoliste – procijenjeno da imaju znatniju tržišnu snagu na tržištu nepokretne javne telefonije.

- **nepokretne mreže/pokretne mreže** – stupanj regulacije koja se primjenjuje za pokretne mreže nije ista kao razina regulacije za nepokretne (osobito obveze za operatore znatnije tržišne snage u tim sektorima).

1.1.4. Zaštita potrošača

Propisi o zaštiti potrošača Europske unije odnose se i na telekomunikacijski sektor. Među najznačajnijima za telekomunikacijski sektor jesu Direktiva o nepravednim uvjetima u trgovačkim ugovorima [4], Direktiva o zaštiti potrošača kod ugovora koji se sklapaju na daljinu [5] i Direktiva o reklamiranju koje navodi na pogriješno mišljenje [6].

1.2. Tijek liberalizacije i harmonizacije telekomunikacija u EU

Liberalizacija telekomunikacijskih usluga i mreža Europske unije odvijala se u nekoliko koraka, kako je to prikazano u Tablici 1.

Tablica 1. Liberalizacijske direktive za telekomunikacije

1988.	Direktiva o liberalizaciji terminalne opreme 88/301/EEC, OJ L 131/73, 27.05.1988
1990.	Direktiva o tržišnom natjecanju na tržištu telekomunikacijskih usluga 90/388/EEC, OJ L 192, 24.7.1990, p.10
1994.	Direktiva o satelitskim komunikacijama 94/46/EC, OJ L 268, 19.10.1994, p.15
1995.	Direktiva o kabelskim televizijskim mrežama 95/51/EC, OJ L 256, 26.10.1995, p.49
1996.	Direktiva o mobilnim komunikacijama 96/2/EC, OJ L 020, 26/01/96 P. 0059
1996.	Direktiva o potpunom natjecanju 96/19/EC, OJ L 74/13, 22.03.1996
1999.	Direktiva o vlasništvu kabelskih mreža 1999/64/EC, OJ L 175, 10.7.1999, p.39

Prva liberalizacijska direktiva ukinula je posebna i isključiva prava za uvoz, prodaju, spajanje, instalaciju i održavanje krajnje opreme. Druga liberalizacijska direktiva je liberalizirala telekomunikacijske usluge osim govorne telefonije, satelitskih usluga i mobilnih radijskih komunikacija. Također, zahtijevala je razdvajanje regulatorne i operativne funkcije koje su do tada obnašale monopolističke telekomunikacijske tvrtke. Njen djelokrug je proširivan kasnijim amandmanima. Tako je od 1. siječnja 1993. liberalizacija proširena na osiguravanje osnovnih javnih podatkovnih usluga. Godine 1994.

liberalizacija krajnjih uređaja proširena je i na uređaje koji se koriste za satelitske telekomunikacije. Uvođenjem Direktive o kabelskim televizijskim mrežama godine 1995. učinjen je prvi korak prema liberalizaciji mreža. Ova direktiva je otvorila mogućnost korištenja kabelskih televizijskih mreža za govorne i podatkovne usluge korporacija i zatvorenih korisničkih grupa, te za osiguravanje do tada liberaliziranih javnih telekomunikacijskih usluga. 1996. liberalizirane su i mobilne komunikacije. Direktiva o potpunom natjecanju iz 1996. postavlja granicu za potpunu liberalizaciju na dan 1. siječnja 1998. Neke su zemlje i ranije uvele potpuno natjecanje, kao Velika Britanija 1991., Švedska 1993., Finska 1994., Danska 1996. i Nizozemska 1997.

Prema izloženom, liberalizirani su redom uvoz i prodaja krajnje opreme, telekomunikacijske usluge (osim govorne telefonije, satelitskih usluga i mobilnih radij-komunikacija), satelitske usluge (osim govorne telefonije), korištenje mreža kabelske televizije, mobilne komunikacije, te govorna telefonija.

Kao rezultat, svaka država članica EU ima barem jednog alternativnog operatora, a neke i veći broj. Elektroprivredne tvrtke i željeznice često se pojavljuju kao alternativni operatori. Također, prijašnje monopolističke telekomunikacijske tvrtke pojavljuju se kao alternativni operatori u drugim zemljama članicama.

Radi podupiranja ciljeva i načela postavljenih liberalizacijskim direktivama donesen je niz direktiva iz područja harmonizacije telekomunikacija navedenih u Tablici 2. Ove direktive pokrivaju područja otvorenog pristupa mreži, koncesija, dozvola i ovlasti, međusobnog povezivanja, reguliranje razmotane lokalne petlje, prava korisnika, zaštite podataka i dr.

Npr., uklanjanje monopolističkog položaja u dobavi uređaja samo po sebi nije dovoljno, budući da svi uređaji moraju biti ispitani i odobreni prije stavljanja na tržište druge države članice, te je liberalizacijske mjere bilo potrebno dopuniti mjerama za zajedničko prihvaćanje rezultata ispitivanja i dozvola izdanih u drugim državama članicama. Godine 1997. Komisija je predložila zamjenu sustava koji se temelji na zajedničkom prihvaćanju ispitivanja i dozvola treće strane liberalnijim sustavom koji zahtijeva samo deklaraciju proizvođača da proizvod zadovoljava zahtjeve zakonodavstva Europske komisije. Rezultat je Direktiva o radijskoj opremi i telekomunikacijskoj krajnjoj opremi, koja deregulira postupke odobravanja i smanjuje regulatorne zahtjeve za uređaje. Ova direktiva ukida postojeće složene procedure procjenjivanja usklađenosti i zamjenjuje ih proporcionalnim procedurama u skladu s onima u srodnim proizvodnim sektorima. Direktiva *a priori* ukida kontrolu pristupa tržištu za proizvode. Umjesto toga, sustav se oslanja na odgovornost proizvođača i dobavljača, kao i na nadzor tržišta država članica.

Temelji se na “novom pristupu” [7] normizaciji i tehničkoj regulativi, a cilj joj je skratiti vrijeme do pojavljivanja proizvoda na tržištu i potaknuti inovacije.

Tablica 2. Harmonizacijske mjere (direktive i odluke) za telekomunikacije

1997.	Direktiva o otvorenom pristupu mreži (ONP Framework Directive) 97/51/EC, OJ L 295/23, 29. 10. 1997
1997.	Direktiva o iznajmljenim vodovima (Leased) 97/51/EC, OJ L 295/23, 29. 10. 1997
1997.	Direktiva o dozvolama i koncesijama 97/13/EC, OJ L 117/15, 7. 5. 1997
1997.	Direktiva o međusobnom povezivanju 97/33/EC, OJ L 199/32, 26. 7. 1997
1997.	Direktiva o zaštiti telekomunikacijskih podataka (Telecoms Data Protection Directive) 97/66/EC, OJ L 24, 30. 1. 1998
1998.	Direktiva o govornoj telefoniji (Voice) 98/10/EC OJ L 101/41, 1. 4. 1998
1997.	Odluka o satelitskim osobnim komunikacijama Decision No 710/97/EC, OJ L 105/4, 23. 4. 1997
1999.	Odluka o UMTS-u (UMTS Decision) Decision No 128/1999/EC, OJ L 17/1, 22. 1. 1999
1998.	Direktiva o telekomunikacijskoj krajnjoj opremi (Telecoms Terminal Equipment Directive) 98/13/EC OJ L 74/41, 12. 3. 1998
1999.	Direktiva o radijskoj opremi i telekomunikacijskoj krajnjoj opremi (Radio) 99/EC OJ L
1987.	Direktiva o GSM-u (GSM Directive) 87/372/EEC OJ L 196/85, 17. 7. 1987
1990.	Direktiva o ERMES-u (ERMES Directive) 90/544/EEC OJ L 310/28, 9. 11. 1990
1991.	Direktiva o DECT-u (DECT Directive) 91/287/EEC OJ L 144/45, 8. 6. 1991
1992.	Odluka o međunarodnom pristupnom kodu (International Telephone Access Code) 92/264/EEC, OJ L 137/21, 20. 5. 1992
1991.	Odluka o europskom broju za hitne službe (European Emergency Number Decision) 91/396/EEC, OJ L 217/31, 6. 8. 1991
1999.	Direktiva o porezu na dodanu vrijednost za telekomunikacijske 1999/59/EC 17. 6. 1999

1.3. Načela određivanja cijena

Na potpuno natjecateljskom tržištu cijene diktiraju tržišne snage i tržišni procesi. Zbog toga što tržišne snage i tržišni procesi, pri prijelazu s monopolističkog okruženja u potpuno natjecateljsko, nisu još dovoljno snažni, zakonodavstvo Komisije definira dva načela određivanja cijena koja odstupaju od tržišnog ponašanja:

1. Od operatora sa znatnijom tržišnom snagom zahtijeva se troškovno određivanje cijena; između ostalog za međusobno povezivanje, iznajmljivanje vodova, poseban pristup mreži i govornu telefoniju. Komisija je Preporukom [8] dala dodatne smjernice kao pomoć nezavisnom regulatornom tijelu u utvrđivanju je li cijena međusobnog povezivanja troškovno-orientirana ili nije.

2. Drugo odstupanje od tržišnog ponašanja pri formiranju cijena proizlazi iz obveze osiguravanja osnovne usluge: regulacijski okvir EU-a uvodi koncepciju osnovne usluge kao minimalnog skupa usluga koje moraju svima biti dostupne koja proizlazi iz Direktive o govornoj telefoniji. Nacionalnim nezavisnim regulatornim tijelima prepušteno je osnivanje fonda za osnovne usluge radi kompenziranja troškova operatora osnovnih usluga ukoliko se utvrdi da isti predstavljaju nekorektno opterećenje operatoru. Pri procjenjivanju mrežnih troškova potrebnih za osiguravanje osnovnih usluga, nacionalna regulatorna tijela trebaju uzeti u obzir i prednost položaja operatora osnovne usluge. Što sve osnovne usluge trebaju obuhvaćati, zasebno određuje svaka država članica u svjetlu različitih prioriteta njenih potrošača, s obzirom na različite životne standarde.

1.3.1. Porez na dodanu vrijednost

Prije 1997. godine pravila Europske unije [9] zahtijevala su od davatelja osnovnih usluga naplaćivanje poreza na dodanu vrijednost za usluge pružane korisnicima unutar i izvan EU. Istodobno, davatelji usluga sa sjedištem izvan EU-a pri pružanju usluga korisnicima iz EU nisu plaćali porez na dodanu vrijednost koji se zahtijeva u EU, već samo porez na promet u svojoj matičnoj zemlji. Liberalizacijom tržišta davatelji usluga iz EU stavljeni su u lošiji položaj kako unutar, tako i izvan EU u odnosu na davatelje usluga izvan EU koji nisu obveznici poreza na dodanu vrijednost. Zbog toga je Vijeće privremenim odstupanjem [10] od Direktive o porezu na dodanu vrijednost ovlastilo države članice da oslobode davatelje usluga iz EU obveze naplaćivanja poreza na dodanu vrijednost pri davanju telekomunikacijskih usluga korisnicima izvan EU-a, te primijenilo porez na dodanu vrijednost za usluge koje davatelji izvan EU pružaju korisnicima iz EU. Davatelji usluga izvan EU trebaju se radi tih poreznih obveza prijaviti u svakoj zemlji EU-a u kojoj imaju korisnike. Odstupanje je bilo na snazi od 1.1.1997. do 31.12.1999, a od 1.1.2000. ta situacija regulirana je izmjenom i dopunom [11]. Stopa poreza na dodanu vrijednost nije usklađena unutar EU, a varira od 15% do 25%. Davatelji usluga koji nisu iz EU trebaju primijeniti stopu koja vrijedi u zemlji njihovih korisnika iz EU, dok davatelji usluga iz EU primjenjuju stopu vlastite države.

1.4. Nacionalna regulativa

Regulacijski okvir na razini Unije postavlja skup minimalnih zahtjeva koje je svaka država članica obvezna provesti, s tim da je sam način ostvarivanja zahtjeva prepušten državama članicama. Zbog toga se, kao ključni instrumenti zakonodavstva u širenju jedinstvenog europskog tržišta i pravila natjecanja u telekomunikacijskom sektoru EU-a, koriste direktive, čiji je rezultat obvezujući za države članice, ali način i metode provedbe države članice mogu samostalno odrediti. Odredbe direktiva države članice trebaju pretočiti u nacionalno

zakonodavstvo, s tim da im je ostavljena fleksibilnost u načinu kako će to provesti.

Deregulacijski paket mjera za liberalizaciju telekomunikacijskog tržišta zahtijeva od država članica da regulacijske funkcije ugrade u nezavisna tijela, te da tamo gdje država ima određeni postotak vlasništva i kontrole nad organizacijama koje pružaju telekomunikacijske mreže i/ili usluge, regulacijska funkcija bude strukturno odvojena od djelatnosti koje proizlaze iz vlasništva i kontrole.

Harmonizacijske direktive daju nacionalnim regulatornim tijelima prava povezana s:

- dozvolama i koncesijama (posebice obavljanje nadzora nad postupkom dodjeljivanja dozvola / koncesija i postupkom njihova oduzimanja),
- međusobnim povezivanjem (posebice nadzor nad standardnim ponudama međusobnog povezivanja i provedbom sustava obračunavanja troškova, te rješavanje sporova),
- zakupljenim linijama (posebice nadzor nad prekidanima i smanjenjem raspoloživosti, te osiguravanje primjene načela nediskriminacije),
- osnovnim uslugama (posebice osiguranje dostupnosti osnovnih usluga svima i nadzor nad njihovim financiranjem),
- tarifama (nadzor nad primjenom načela troškovne orijentiranosti cijena za govornu telefoniju i zakupljene linije, te nadzor nad primjenom prikladnog sustava obračunavanja troškova),
- numeriranjem,
- frekvencijama, te
- pravom prolaza.

Nacionalno regulatorno tijelo treba biti prva adresa na koju se može obratiti kada se želi izaći na nacionalno tržište ili kada se podnosi prigovor na ponašanje pojedinih operatora i davatelja usluga. Odgovorno je za rješavanje sporova između operatora. Suraduje s nacionalnim regulatornim tijelom druge države članice kada se radi o sporu koji uključuje tvrtku ili organizaciju koja radi na području dvije države članice.

Zemlje članice dužne su svom nacionalnom regulatornom tijelu osigurati izvore potrebne za učinkovito obavljanje regulacijskih poslova.

Dozvole i koncesije dodjeljuju se isključivo na nacionalnoj razini, te nacionalna regulatorna tijela odlučuju hoće li određena usluga na njihovom teritoriju biti predmet općenitog ovlaštenja ili pojedinačnih dozvola, što je sve u djelokrugu okvira postavljenog Direktivom o dozvolama.

U određenim područjima države članice mogu nametnuti dodatne nacionalne zahtjeve operatorima, npr. u području osiguravanja osnovnih usluga. Država članica može odrediti da osnovne usluge na nacionalnoj razini moraju obuhvaćati još neke usluge uz osnovne usluge definirane Direktivom o međusobnom povezivanju i Direktivom o govornoj telefoniji. Ukoliko se država članica odluči za ovakvo proširenje opsega osnovne

usluge na nacionalnoj razini, ove dodatne obveze se ne smiju financirati iz fonda za osnovne usluge, već ih financira operator ili država direktno.

U ostalim područjima državama članicama nije dopušteno proširenje odredbi zakonodavstva. Npr. Direktiva o dozvolama i koncesijama sadrži iscrpan popis uvjeta koje se može primjenjivati pri izdavanju dozvola. Državama članicama nije dopušteno primijeniti dodatne uvjete, a u slučaju da to učine, Komisija će reagirati.

Komisija posebice prati razinu tržišnog natjecanja u državama članicama. Redovito izdaje Izvješće o implementaciji [12] u kojem daje prikaz stanja za sve države članice. Glavno stajalište izneseno u izvješćima bilo je da deregulacijski paket iz 1998. dovodi do ubrzanog rasta telekomunikacijskog tržišta u zemljama članicama, pojave velikog broja novih operatora i davatelja usluga i pada cijena, ali i da treba poraditi na otklanjanju nekih nedostataka sustava.

1.5. Treće države i međunarodni vidovi deregulacije telekomunikacija u EU

Svjetska trgovinska organizacija, WTO (World Trade Organisation), jedna je od institucija koje usmjeravaju i sporazumima određuju svjetske tokove ekonomske integracije. Jedan od pravnih temelja WTO-a je Opći sporazum o trgovini i uslugama, GATS (General Agreement on Trade in Services). Kako je EU članica WTO-a, trgovinski odnosi EU-a s ostalim državama u području telekomunikacija definirani su WTO-ovim četvrtim Općim sporazumom o trgovini i uslugama, koji je na snazi od veljače 1998. U kontekstu tog GATS-ovog dokumenta, temeljne telekomunikacijske usluge podrazumijevaju govornu telefoniju, usluge prijenosa podataka putem vodova za prijenos javne govorne usluge, usluge paketnog prijenosa podataka, teleks, telegraf, faksimil i usluge iznajmljivanja telekomunikacijskih vodova. Protokol pokriva sve sektore telekomunikacijskih usluga: lokalni, međugradski i međunarodni, neovisno o tome radi li se o prijenosu zvuka, podataka, slika ili njihove kombinacije. Općenito, obveze koje su preuzele države potpisnice WTO-a vezano uz temeljne telekomunikacijske usluge uključuju sve moguće tehnološke načine prijenosa: kabelski, radijski ili satelitski. Obveze pokrivaju pristup tržištu i nacionalni tretman i najčešće se provode u fazama.

Obveze vezane uz načela regulacije temelje se na Referentnom dokumentu (engl.: *Reference paper*), koji se dotiče pitanja kao što su međusobno povezivanje, protunatjecateljska praksa, uvjeti za dobivanje dozvola, nedostatni resursi, osnovne usluge i nezavisnost regulatornih tijela, a preuzele su ih članice WTO-a, uključujući i EU. Cilj je poduprijeti pristup tržištu i obveze nacionalnog tretmana preuzete od država članica WTO-a.

Tijekom pregovora, predsjedateljevo priopćenje potvrdilo je da države članice WTO-a mogu održati politiku upravljanja frekvencijama, posebice ukazujući da upravljanje frekvencijama nije samo po sebi mjera koju treba označiti kao ograničenje pristupa tržištu. Na taj

način država članica WTO-a ima pravo upravljati spektrom, ukoliko je to upravljanje u skladu s kriterijima članka 6. GATS-a. To uključuje mogućnost dodjeljivanja frekvencijskog pojasa uzevši u obzir ne samo sadašnje, već i buduće potrebe.

U slučaju usluga od i prema EU te ostalim članicama WTO-a, izdavanje dozvola može se koristiti za postavljanje uvjeta pristupa tržištu u skladu s obvezama prihvaćenim potpisivanjem GATS-protokola. Nadalje, u slučaju kada organizacije iz Unije imaju problema pri dobivanju ovlaštenja u državama koje nisu članice WTO-a, Direktiva o koncesijama i dozvolama omogućuje Komisiji da Vijeću preda prijedloge za pregovaranje o usporednim pravima za organizacije iz Unije u tim trećim zemljama. Slične odredbe primjenjuju se i kad organizacije imaju poteškoća u međusobnom povezivanju.

1.6. Europska normizacija

Ključni dio liberalizacije telekomunikacija i stvaranja jedinstvenog europskog tržišta je europska normizacija. Jedan od prvih koraka telekomunikacijske politike bilo je utemeljenje Europskog instituta za telekomunikacijske norme, ETSI, 1988. ETSI-jeve norme izdaju se u Službenom glasniku EU-a (engl.: *Official Journal*), a države članice potiču njihovo korištenje. Također, Komisija je ETSI-u dodijelila mandat za razvoj normi iz područja telekomunikacijskih krajnjih uređaja. Ove norme tvore temelj zajedničke tehničke regulative, koja dozvoljava određenoj grupi uređaja slobodan promet unutar Unije.

2. DOZVOLE I KONCESIJE

Područje dodjeljivanja koncesija i dozvola regulirano je:

- Direktivom o tržišnom natjecanju na tržištu telekomunikacijskih usluga,
- Direktivom o dozvolama i koncesijama i
- Odlukom o satelitskim osobnim komunikacijskim sustavima (S-PCS).

Nakon liberalizacije telekomunikacijskog tržišta EU-a, većina država članica nastavlja zahtijevati određeni oblik koncesija ili ovlaštenja za tvrtke koje žele pružiti telekomunikacijske usluge ili gospodariti mrežama na njihovom teritoriju.

Na europskoj razini, pozornost je usredotočena na razvoj zajedničkog okvira za dozvole i koncesije te postupke njihovog dodjeljivanja, s ciljem razvoja jedinstvenog tržišta za područje telekomunikacija. Međutim, dozvole i koncesije i dalje dodjeljuje svaka država članica. Od država članica zahtijeva se da olakšaju međusobno pružanje telekomunikacijskih usluga.

2.1. Pojedinačne dozvole i koncesije i opća ovlaštenja

Europski okvir predviđa dva pristupa izdavanju dozvola i koncesija: prvi je korištenje općih ovlaštenja, a drugi

korištenje strožih postupaka izdavanja pojedinačnih dozvola i koncesija koji se koriste samo u izričito navedenim slučajevima.

U slučaju općih ovlaštenja, uvjete davanja određene usluge definira država članica. Tvrtka se jednostavno mora prilagoditi propisanim uvjetima pri pružanju usluga.

Pojedinačne dozvole i koncesije, prema Direktivi o dozvolama i koncesijama, države članice mogu izdati kada ovlaštenik dozvolom ili koncesijom stječe:

- pristup radijskim frekvencijama ili brojevima,
- pravo služnosti na javnom i privatnom zemljištu,
- obveze pružanja određenih usluga (obveza osnovne usluge ili druge obvezne usluge vezane za otvoreni pristup mreži),
- obveze koje proizlaze iz položaja tvrtke sa znatnijom tržišnom snagom (zahtjevi za obračunavanjem troškova međusobnog povezivanja i iznajmljivanja vodova, troškovno određivanje cijena međusobnog povezivanja).

Uz ova četiri slučaja postoji i opća odredba kojom se omogućuje korištenje pojedinačnog izdavanja dozvola i dodjeljivanja koncesija u svezi s pružanjem javne govorne usluge, ustanovljavanju i pribavljanju javnih telekomunikacijskih mreža kao i ostalih mreža, uključivo korištenje radijskih frekvencija. To znači da sve usluge govorne telefonije, javne mreže, te javne i privatne radijske mreže mogu biti predmet izdavanja pojedinačnih dozvola.

Sve ostale vrste usluga i djelatnosti mogu biti samo predmet režima općeg ovlaštenja.

2.2. Ograničenja i dodatni uvjeti kod izdavanja dozvola i koncesija

Prema Direktivi o dozvolama i koncesijama, nema ograničenja na broj dozvola i koncesija koje se dodjeljuju za određenu vrstu usluge ili mreže. Dva su izuzetka od ovog pravila:

- moguće je ograničenje broja operatora mobilnih mreža, s tim da se takva odluka države članice mora temeljiti na fizičkom ograničenju unutar spektralnog pojasa,
- moguće je privremeno ograničenje, ukoliko u nacionalnom planu numeriranja trenutno nema dovoljno brojeva. Međutim, Direktiva o natjecanju stavila je državama članicama obvezu osiguravanja dostatnih brojeva, s početkom od 1.7.1997., te se ova odredba više neće koristiti u kontekstu liberaliziranog tržišta.

Kada država članica odluči ograničiti broj dozvola ili koncesija za danu uslugu, propisan je postupak kojim se osigurava transparentnost i nediskriminacija. Države članice moraju zainteresiranim stranama dozvoliti komentiranje odluke o ograničenju, objaviti odluku, ispitati ograničenje u razumnim vremenskim razmacima, te objaviti prijavljivanje za dobivanje dozvola ili konce-

sija na temelju nepristranih, nediskriminacijskih, detaljnih, transparentnih i proporcionalnih kriterija.

Direktiva o dozvolama i koncesijama sadrži iscrpan opis vrsta uvjeta koji se mogu pridružiti dozvoli ili koncesiji kao dodatak, te pokriva veoma široko područje, od uvjeta u svezi s osnovnim uslugama, korisnika s oštećenjima, djelotvornog korištenja radijskog spektra, do uvjeta o nadzoru od nacionalnog regulatornog tijela. Svaki uvjet za dobivanje dozvole ili koncesije treba biti nepristrano procijenjen, proporcionalan, nediskriminacijski i transparentan, a državama članicama nije dozvoljeno uvođenje dodatnih uvjeta, osim ako to nije od javnog interesa.

Uvjeti za dozvole i koncesije mogu se dopunjavati, te ukoliko država članica to namjerava i učiniti, svoju namjeru mora javno objaviti kako bi zainteresirane strane imale mogućnost primjedbi. Slični transparentni, nepristrani postupci zahtijevaju se i pri izdavanju pojedinačnih dozvola i koncesija, kao i za obnavljanje općih ovlaštenja i pojedinačnih dozvola i koncesija. Države članice moraju osigurati mogućnost žalbe, i to instituciji nezavisnoj od nacionalnog regulatornog tijela, za operatore koji žele osporiti odluku o neizdavanju ili neproduživanju dozvole ili koncesije.

2.3. Naknade i vremenski okvir pri izdavanju dozvola i koncesija

Direktiva o dozvolama i koncesijama ograničava naknade za opća ovlaštenja na pokrivanje troškova povezanih s izdavanjem, upravljanjem, nadzorom i stavljanjem dozvola na snagu, tj. na pokrivanje pripadnih administrativnih troškova.

Kod pojedinačnih dozvola načelo je također pokrivanje administrativnih troškova povezanih s njihovim izdavanjem, upravljanjem, nadzorom i stavljanjem na snagu.

Kad se koncesije izdaju za pristup nedostatnim resursima, nameću se naknade koje odražavaju potrebu osiguravanja optimalnog korištenja takvih resursa. U tom kontekstu, u slučaju dodjeljivanja koncesija za radijski spektar, europski okvir predviđa primjenu naknada. Međutim, obveza je države članice pri određivanju tarifa uzeti u obzir potrebu poticanja razvoja inovativnih usluga i natjecanja. Kada se primjenjuje naplata, isto treba učiniti na nepristran način.

Direktiva o dozvolama i koncesijama ustanovljava vremenska ograničenja unutar kojih postupak dodjeljivanja koncesije ili izdavanja dozvole treba završiti:

- za opća ovlaštenja – ukoliko se prije početka rada zahtijevaju administrativne formalnosti, vremensko ograničenje do početka rada postavljeno je na 4 tjedna od dana kad je nacionalno regulatorno tijelo primilo sve potrebne informacije;
- za pojedinačne dozvole – zainteresirana strana treba saznati odluku države članice unutar 6 tjedana od primitka prijave. Može se zahtijevati produljenje na 4 mjeseca (plus još 4 mjeseca u slučaju dodjeljivanja

koncesija na javnoj dražbi) za nepristrano procijenjene slučajeve.

2.4. Kupovanje s jednog mjesta

Budući da se dozvole i koncesije dodjeljuju na nacionalnoj razini, činjenica da operator ili davatelj usluga ima dozvolu ili koncesiju u jednoj od država članica ne znači da ne treba dobiti dozvolu ili koncesiju u drugoj državi članici, ukoliko taj operator ili davatelj usluga želi i u toj državi pružati usluge. Zbog toga Direktiva o dozvolama i koncesijama dopunjuje postojeći mehanizam Europske konferencije, Uprava pošta i telekomunikacija, CEPT-a, omogućavajući tvrtkama prijavu za dobivanje dozvola ili koncesija s jednog mjesta za određenu kategoriju usluge u više od jedne države članice. Ovakvu mogućnost “kupovanja s jednog mjesta” moguće je ostvariti preko CEPT-ovog Europskog telekomunikacijskog ureda [13] u Kopenhagenu, koji pokriva većinu država članica i veći broj usluga. Svojim korisnicima Ured nudi odgovor u roku od 9 tjedana. Pored toga, Ured održava bazu podataka, te je korisno polazište za nove tvrtke na europskom tržištu. Ovaj postupak ne može se koristiti za govornu telefoniju, infrastrukturu, teleks, pokretne radiousluge, usluge satelitske osobne komunikacije, kao ni za usluge razaslanja (engl.: broadcasting).

3. NEDOSTATNI RESURSI

Područje nedostatnih resursa pokrivaju:

- Direktiva o tržišnom natjecanju na tržištu telekomunikacijskih usluga,
- Direktiva o međusobnom povezivanju,
- Odluke o S-PCS-u i UMTS-u,
- Direktive o GSM-u, ERMES-u i DECT-u,
- Odluka o europskom broju za hitne službe, te
- Odluka o međunarodnom pristupnom kodu.

Jedno od glavnih načela regulatornog okvira Europske unije je nepostojanje umjetnog ograničenja broja operatora i davatelja usluga na tržištu. Kako kod žičanih mreža nema nedostatka resursa, nema potrebe ograničiti broj davatelja. Međutim, radijske i satelitske komunikacije za prijenos prometa koriste radijski spektar koji po svojoj prirodi ne može zadovoljiti cjelokupnost zahtjeva za njegovo korištenje pri pružanju određenih usluga, te njegovu eksploataciju treba na neki način racionalizirati. Brojevi su također tradicionalno smatrani nedostatnim resursom. Regulacijski okvir za telekomunikacije postavlja sljedeća osnovna načela za dodjeljivanje nedostatnih resursa:

- za upravljanje nedostatnim resursima odgovara tijelo nezavisno o operatorima;
- nedostatni resursi dodjeljuju se na nediskriminirajući, nepristran i transparentan način;
- naknada za korištenje nedostatnih resursa mora odražavati administrativne troškove upravljanja resur-

som, osim ukoliko je procijenjeno da bi primjerena naknada osigurala optimalno korištenje tih resursa, uzevši u obzir zahtjev za nediskriminacijom i potrebu poticanja razvoja inovativnih usluga i natjecanja.

3.1. Frekvencije

Regulacijski okvir za telekomunikacije postavlja pred telekomunikacijske operatore skup odredbi vezanih uz dodjeljivanje koncesija za frekvencije i njihovo korištenje.

Direktiva o tržišnom natjecanju na tržištu telekomunikacijskih usluga ograničava pristup radijskim frekvencijama samo kad je neizbježno zadovoljiti suštinske zahtjeve kao što su djelotvorno korištenje frekvencijskog spektra i izbjegavanje štetnih smetnji.

Direktiva o dozvolama i koncesijama državama članicama dozvoljava ograničavanje broja koncesija za određenu uslugu kada ta usluga koristi frekvencijski spektar.

Direktiva o mobilnim komunikacijama ukinula je sva preostala posebna i isključiva prava za mobilne i satelitske komunikacijske sustave. Osim toga, osigurala je da države članice mogu ograničiti broj koncesija za mobilne i osobne komunikacijske sustave samo na temelju suštinskih zahtjeva i to takvih koji se odnose na nedostatak raspoloživog frekvencijskog spektra, a procjena se treba temeljiti na načelu proporcionalnosti. U slučajevima kad je broj koncesija ograničen na temelju nedostatnosti spektra, države članice moraju izvješćivati je li tehnološki napredak povećao raspoloživost spektra i tako omogućio izdavanje dodatnih koncesija. Čim su frekvencije na raspolaganju, države članice trebaju poduzeti odgovarajuće akcije za dodjelu frekvencija na način koji osigurava djelotvorno korištenje frekvencijskog spektra i djelotvorno natjecanje operatora. Što se tiče frekvencijskog planiranja i budućeg dodjeljivanja frekvencija za posebne komunikacijske usluge, države članice se obvezuju objavljivati vlastite frekvencijske planove i postupke kojima operatori dobivaju frekvencije u željenom frekvencijskom pojasu, kao i redovito izvješćivati o dodijeljenim frekvencijama. Planovi trebaju sadržavati jasan vremenski raspored budućih proširenja, te datume i mjere za međuvremenu migraciju, a treba ih dostavljati Komisiji.

3.1.1. Usklađivanje frekvencijskog pojasa

Frekvencije se i dalje dodjeljuju i nadziru na nacionalnoj razini, premda se rad unutar frekvencijskog pojasa ugovara i na međunarodnoj razini (dvogodišnje na Svjetskim radiokomunikacijskim konferencijama) i na regionalnim razinama unutar CEPT-a.

Za određene paneuropske usluge postoji zakonodavstvo na razini Unije koje usklađuje dodjeljivanje frekvencija za cjelokupnu Europsku uniju.

Usvojene su tri direktive koje usklađuju frekvencijski pojas za GSM, ERMES (digital paging) i DECT, što je

nužno za istinski paneuropske usluge, a od država članica zahtijeva rezerviranje određenih frekvencijskih pojava.

Usvojena je Odluka o satelitskim osobnim komunikacijama kojom se pravo dobivanja dozvole usklađuje prema zajedničkim uvjetima, budući da takva usluga po svojoj prirodi pokriva više država. Satelitski osobni komunikacijski sustavi, S-PCS, su satelitski sustavi, većinom u ne-geostacionarnoj orbiti, za globalno međusobno povezivanje i pokretnost korištenjem osobnih ručnih govornih, podatkovnih i u budućnosti videokomunikacijskih uređaja. Odluka o S-PCS-u od država članica zahtijeva pružanje usluga u frekvencijskim pojasevima usklađenim prema odredbama CEPT-a. Usto, preko CEPT-a se na osnovi mandata koje je dodijelila Komisija usklađuju uvjeti dobivanja dozvole ili koncesije za S-PCS usluge. Ukoliko Komisija ili bilo koja država članica smatra da rad na usklađivanju ne napreduje zadovoljavajuće, prema Odluci je moguća primjena harmonizirajućih mjera Unije koje Komisija prihvaća preko Odbora za izdavanje dozvola. Odluka o S-PCS sadrži i neke odredbe slične ili identične onima iz Direktive o dozvolama i koncesijama (tajnost informacija, kupovanja s jednog mjesta, procedure vezane uz treće države, ...), budući da Direktiva o dozvolama i koncesijama nije bila na snazi u trenutku usvajanja Odluke o S-PCS-u. Za Odluku je bilo predviđeno da ostaje na snazi do svibnja 2000.

Slično načelo kao i za satelitske osobne komunikacijske sustave usvojeno je za treću generaciju mobilnog komunikacijskog sustava: Odlukom o UMTS-u se od država članica zahtijevalo da na svojim teritorijima osiguraju uvođenje UMTS usluga od 1. siječnja 2002, te posebice da sustav ovlašćivanja uvedu od 1. siječnja 2000. Za ovaj razred usluga tražilo se usklađivanje frekvencijskog pojasa sa CEPT-om korištenjem ETSI-normi. Suradnja sa CEPT-om o pitanjima usklađivanja korištenih frekvencija i kupovanja s jednog mjesta zamišljena je na sličan način kao i za S-PCS.

3.2. Numeriranje

Brojevi se nastavljaju dodjeljivati na nacionalnoj razini prema nacionalnim planovima numeracije. Međutim, postoje i posebna pravila na razini EU-a o vezana uz dodjeljivanje i same brojeve.

3.2.1. Dodjeljivanje

Prema Direktivi o tržišnom natjecanju na tržištu telekomunikacijskih usluga države članice trebaju osigurati raspoloživost odgovarajućih telekomunikacijskih brojeva za sve telekomunikacijske usluge. Način dodjeljivanja brojeva treba biti nepristran, nediskriminirajući i transparentan.

Direktiva o međusobnom povezivanju traži da nezavisna regulatorna tijela nadziru planove numeriranja kako bi se osigurala nezavisnost od prijašnjih monopolističkih operatora.

Osnovne elemente nacionalnih planova numeriranja treba objaviti.

Države članice obvezne su koordinirati nacionalni položaj svojih država u međunarodnim organizacijama nadležnim za pitanja numeracije.

3.2.2. Zlatni brojevi

Od srpnja 1997. brojeve se više ne smatra nedostatnim resursima budući da su države članice obvezane osigurati njihovu raspoloživost za sve usluge (revizijom i proširenjem planova numeriranja). Međutim, postoje brojevi koji se razlikuju od ostalih jer su jednostavni za pamtiti, koriste se ili su poznati javnosti i slično. Takvi brojevi mogu imati značajnu komercijalnu vrijednost. Može ih se promatrati kao nedostatne resurse unatoč proširenju planova numeriranja. Nezavisna regulatorna tijela trebaju osigurati da je dodjeljivanje takvih brojeva transparentno, nediskriminirajuće i nepristrano.

3.2.3. Prenosivost broja

Države članice trebaju od 1. siječnja 2000. godine, odnosno dvije godine po uvođenju potpune liberalizacije za države kojima je bila odobrena odgoda liberalizacije, omogućiti korisnicima koji ostaju na istoj lokaciji zadržavanje telefonskog broja pri mijenjanju operatora i to za sve nepokretne mreže. Obveza je država članica osigurati razumne cijene prenosivosti broja za korisnike, kao i razumne cijene međusobnog povezivanja pri osiguravanju prenosivosti broja.

3.2.4. Hitne službe i međunarodni predbroj

Konačno, na razini Unije dogovorene su i dvije posebne harmonizacijske mjere vezane uz numeriranje: Odluka o europskom broju za hitne službe od država članica zahtijeva primjenu broja "112" za pristup hitnoj službi i njegovo koegzistiranje s bilo kojim nacionalnim brojem, a Odluka o međunarodnom pristupnom kodu uvodi broj "00" kao međunarodni predbroj.

4. MEĐUSOBNO POVEZIVANJE

Područje međusobnog povezivanja regulirano je:

- Direktivom o tržišnom natjecanju na tržištu telekomunikacijskih usluga i
- Direktivom o međusobnom povezivanju.

Zajednički regulacijski okvir za međusobno povezivanje u državama članicama Europske unije definira prava i obveze različitih sudionika tržišta, te ovlašćuje nezavisna regulatorna tijela da posreduju kod pregovaranja o komercijalnim i tehničkim dijelovima sporazuma o međusobnom povezivanju. U razvoju natjecateljskog tržišta u EU definiranje međusobnog povezivanja zauzima središnje mjesto, budući da se barem u ranom stupnju liberalizacije pri isporuci, prijenosu i završavanju prometa od i prema svojim korisnicima svi novi davatelji usluga moraju oslanjati na mreže prijašnjih monopolističkih

operatora. Povećanje natjecateljske razine i nove tehnologije dovest će do izgradnje alternativnih mreža novih davatelja u određenim područjima, posebice za poslovne korisnike. Dok se tržište ne razvije do te razine, korektni i transparentni uvjeti međusobnog povezivanja od vitalnog su značenja za razvoj tržišnog natjecanja.

Međusobno povezivanje uključuje fizičko i logičko povezivanje telekomunikacijskih mreža s ciljem ostvarivanja komunikacije između bilo koja dva korisnika. To znači da se pravila međusobnog povezivanja usredotočuju na situacije u kojima jedna tvrtka nadzire pristup do određenog korisnika. Uređivanje međusobnog povezivanja u svojoj je suštini pitanje komercijalnog pregovaranja uključenih strana. Regulacijski okvir osigurava svim operatorima osnovna prava i obveze u pregovaranju o međusobnom povezivanju i poticanju visokog stupnja transparentnosti.

Od operatora sa znatnijom tržišnom snagom Direktiva o međusobnom povezivanju zahtijeva da udovolje svim razumnim zahtjevima za pristupom mreži. Premda je međusobno povezivanje u suštini pitanje tržišnog ugovaranja, Direktiva o međusobnom povezivanju zahtijeva da operatori sa znatnijom tržišnom snagom nude troškovno orijentirane cijene međusobnog povezivanja. Pritom zakonski okvir ne propisuje primjenu određene metodologije određivanja troškova. Ovim se pitanjem bavi Preporuka Komisije [8] koja uzima u obzir cijene u tri države članice s najnižim troškovima za tri vrste nepokretno-nepokretnog međusobnog povezivanja.

Također, Direktiva o međusobnom povezivanju zahtijeva da operatori za međusobno povezivanje sa znatnijom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu moraju izraditi popis standardnih ponuda međusobnog povezivanja za svoje mreže.

Standardna ponuda međusobnog povezivanja mora sadržavati opis ponude međusobnog povezivanja razložen na komponente prema zahtjevima tržišta, kao i pripadne uvjete uključivo i cijene. Moguće je postaviti različite cijene i uvjete za različite razrede tvrtki ovlaštenih za pružanje mreže i usluga, ukoliko se ove razlike mogu objektivno vrednovati na temelju vrste međusobnog povezivanja koja se osigurava i/ili nacionalnih uvjeta dodjeljivanja dozvola. Nacionalno regulatorno tijelo mora osigurati da ove razlike ne rezultiraju ugrožavanjem natjecanja na tržištu, posebice da tvrtke primjenjuju odgovarajuće cijene i uvjete međusobnog povezivanja kada osiguravaju međusobno povezivanje za potrebe vlastitih telekomunikacijskih usluga ili usluga za svoje podružnice i partnere. Ukoliko procijeni potrebnim, nacionalno regulatorno tijelo može zahtijevati promjene standardne ponude međusobnog povezivanja.

Nacionalno regulatorno tijelo dužno je objaviti standardne ponude međusobnog povezivanja.

Direktiva o međusobnom povezivanju primjenjuje se na međusobno povezivanje unutar i između država članica Europske unije, dok je povezivanje između EU i trećih

država definirano WTO-sporazumom o osnovnim telekomunikacijskim uslugama.

4.1. Prethodni odabir operatora

Direktiva o međusobnom povezivanju zahtijevala je od država članica poduzimanje nužnih koraka kako bi od 1.1. 1998. bio moguć odabir operatora. Izmjenama i dopunama te Direktive od država članica zahtijeva se da korisnicima omoguće prethodni odabir operatora (engl.: *pre-select*) uz zadržavanje mogućnosti premošćivanja po pozivu kada je odabrani operator međusobno povezan s korisnikovim lokalnim mrežnim davateljem. Ovaj zahtjev trebalo je zadovoljiti s početkom od 1.1.2000. (za države članice kojima je odobreno odgađanje potpune liberalizacije rok se određuje na dvije godine poslije uvođenja pune liberalizacije).

5. OSNOVNA USLUGA

Područje osnovne usluge regulirano je:

- Direktivom o tržišnom natjecanju na tržištu telekomunikacijskih usluga,
- Direktivom o međusobnom povezivanju,
- Direktivom o govornoj telefoniji, te
- Uputom o radu nacionalnog fonda za osnovne usluge.

Pri definiranju zakonodavnog okvira za telekomunikacijski sektor uočena je važnost pružanja definirane vrste i razine usluge svim korisnicima uz prihvatljive cijene. U prijašnjem monopolističkom okruženju jedan je operator pružao sve usluge, te se niža cijena spajanja, iznajmljivanja vodova i lokalnih poziva mogla kompenzirati višom cijenom međugradskih i međunarodnih poziva. Nastupom liberalizacije, niz je država članica, korisnika i drugih organizacija razmatralo hoće li postojeći i budući operatori moći istodobno jamčiti razinu usluge i imati prihvatljive cijene. Sposobnost sudionika na tržištu da vlastitim snagama pruže osnovnu uslugu u natjecateljskom okruženju dovedena je u pitanje. Kao rezultat, regulacijski okvir nameće državama članicama obvezu definiranja područja osnovne usluge i definiranja mehanizama za dijeljenje troškova povezanih s pružanjem osnovnih usluga između sudionika tržišta, ukoliko nacionalno regulatorno tijelo to smatra potrebnim.

5.1. Područje osnovne usluge

Osnovna usluga je minimalni skup usluga određene kvalitete koje su na raspolaganju svim korisnicima neovisno njihovoj geografskoj lokaciji, te prihvatljivih cijena s obzirom na nacionalne okolnosti. Direktiva o govornoj telefoniji precizno definira koje elemente treba sadržavati osnovna telefonska usluga. Dodatno, Direktiva o međusobnom povezivanju razmatra troškove i financiranje osnovne usluge.

Osnovna usluga obuhvaća:

- pristup javnoj govornoj usluzi putem priključka na fiksnu lokaciju koja osim slanja i primanja mjesnih, međumjesnih i međunarodnih telefonskih poziva ujedno omogućava i komunikaciju putem telefaksa grupe III te prijenos podataka u govornom pojasu preko modema
- osiguravanje telefonskog pristupa hitnoj službi putem nepokretne mreže krajnjim korisnicima mjesnih, međumjesnih i međunarodnih telefonskih poziva,
- pristup telefonskom imeniku i službi davanja obavijesti,
- dostupnost javnih telefonskih govornica,
- osiguravanje usluga pod posebnim uvjetima i/ili osiguravanje posebnih mogućnosti korisnicima s oštećenjima i nedostacima ili korisnicima s posebnim socijalnim potrebama, kao i
- pristup objavljenim podacima o cijenama usluga i njihovoj kakvoći, te podacima o tome je li kakvoća usluga postignuta

Države članice mogu postaviti i dodatne obveze, ali u tom slučaju ti se dodatni zahtjevi ne mogu financirati putem fondova ustanovljenih za financiranje osnovne usluge. To znači da svi troškovi vezani uz dodatne obveze idu na teret operatora koji pruža osnovnu uslugu ili direktno na teret države.

5.2. Pribavljivost

Premda je pribavljivost osnovnih usluga po prihvatljivoj cijeni pravni zahtjev, regulacijski okvir EU, a posebice Direktiva o govornoj telefoniji, ne specificira što ta pribavljivost treba značiti u svakoj pojedinoj državi članici, s obzirom na sasvim različite ekonomske i socijalne uvjete. Zbog toga je zadatak nacionalnih regulatornih tijela objaviti vlastite kriterije pribavljivosti, a Komisija treba pažljivo nadgledati razvoj osnovne usluge u smislu prodiranja, prekrivanja, kvalitete i pribavljivosti, praćenjem redovito objavljivanih izvještaja.

5.3. Troškovi i financiranje

Načela troškova i financiranja osnovne usluge postavljena su u:

- Direktivi o potpunom natjecanju i
- Direktivi o međusobnom povezivanju.

Pružanje osnovne usluge povlači troškove operatoru ili operatorima koje nacionalno regulatorno tijelo zaduži za pružanje osnovne usluge u određenom području. Ukoliko nacionalno regulatorno tijelo procijeni da troškovi premašuju pogodnost položaja operatora osnovne usluge, te da pružanje osnovne usluge predstavlja nekorektno opterećenje, postoje dva mehanizma raspodjele pripadnih troškova na sudionike tržišta:

- sustav direktnog plaćanja operatora povezanih s davateljem osnovne usluge,
- stvaranje nezavisnog fonda za osnovnu uslugu.

Kako bi pomogla nacionalnim regulatornim tijelima u pronalaženju najpovoljnijeg načina rada, Komisija je izdala Naputak [14] o funkcioniranju fonda za osnovnu uslugu u kojem postavlja kriterije i uvjete s obzirom na tri ključna faktora fonda za osnovnu uslugu: izračunavanje mrežnih troškova osnovne usluge, mehanizmi za financiranje obveza vezanih uz osnovnu uslugu i određivanje sudionika i načina podjele troškova među njima. Kao sudionici fonda za osnovne usluge mogu biti određene samo organizacije koje pružaju uslugu javne govorne telefonije i/ili javnu telekomunikacijsku mrežu i to u skladu s načelom nediskriminacije i proporcionalnosti.

5.4. Obveza pružanja osnovne usluge

Regulacijski okvir ne specificira koji je operator odgovoran za pružanje osnovne usluge, niti kako ih se bira. Države članice trebaju na nediskriminirajući, proporcionalni i transparentan način pridijeliti obvezu pružanja osnovne usluge. Direktiva o govornoj telefoniji zahtijeva da barem jedna organizacija mora odgovarati za pružanje osnovne usluge na danoj lokaciji. Za određene elemente osnovne usluge države članice mogu raspisati natječaj i prikupljati ponude bilo na geografskoj osnovi bilo na osnovi usluga.

6. ZAŠTITA OSOBNIH PODATAKA I PRIVATNOSTI

Područje zaštite osobnih podataka i privatnosti regulirano je:

- Direktivom o tržišnom natjecanju na tržištu telekomunikacijskih usluga i
- Direktivom o zaštiti telekomunikacijskih podataka.

U Direktivi o tržišnom natjecanju na tržištu telekomunikacijskih usluga pitanje zaštite podataka prepoznato je kao jedno od ključnih zahtjeva koje može zahtijevati nametanje posebnih uvjeta operatorima.

Godine 1995. usvojena je općenita direktiva o zaštiti pojedinaca u pogledu obrade osobnih podataka i slobodnog korištenja tim podacima [15]. Međutim, kako je telekomunikacijski sektor poseban slučaj, za njega je usvojena specifična Direktiva o zaštiti telekomunikacijskih podataka kojom se ova općenita pravila primjenjuju na telekomunikacijski sektor. Pored toga, ta direktiva regulira šire područje, jer se bavi pravnim i zakonskim interesima fizičkih i pravnih osoba, te pitanjima privatnosti koja nisu direktno povezana s obradom podataka. Direktiva se primjenjuje na obradu osobnih podataka vezanih uz pružanje javno raspoloživih analognih i digitalnih telekomunikacijskih usluga putem javnih telekomunikacijskih mreža (koga se zove, trajanje poziva i slično). Obradu osobnih podataka vezanih uz usluge

pružane mrežama koje nisu javne definira općenita direktiva o zaštiti podataka [15].

U nastavku su navedeni osnovni zahtjevi iz Direktive o zaštiti telekomunikacijskih podataka.

6.1. Sigurnost usluga i mreža

Od davatelja telekomunikacijskih usluga kao i mrežnih operatora zahtijeva se zaštita mreže od narušavanja sigurnosti, te informiranje korisnika o bilo kakvim rizicima.

6.2. Tajnost komuniciranja

Direktiva jamči tajnost komuniciranja, između ostalog izričito zabranom slušanja, snimanja, spremanja i prislušivanje komuniciranja. Ipak postoje tri izuzetka:

- državama članicama dozvoljeno je ograničiti tajnost komuniciranja radi nacionalne sigurnosti, obrane, javne sigurnosti, preventive, istraživanja, te otkrivanja i progona kriminalnih aktivnosti ili neautoriziranog korištenja telekomunikacijskog sustava,
- Direktiva ne zabranjuje pravno ovlašteno snimanje komunikacije tijekom zakonite poslovne prakse, te
- ukoliko uključeni korisnici pristanu na ograničenje tajnosti komuniciranja.

6.3. Podaci o prometu i naplati

Direktiva uspostavlja načelo brisanja ili anonimnosti prometnih podataka osim kad su ti podaci potrebni za naplatu i plaćanje međusobnog povezivanja. Također definira koje se podatke može spremati i obrađivati radi naplate.

6.4. Broj pozivajuće linije

Pozivateljima treba omogućiti da jednostavno i besplatno onemoguće prikazivanje broja pozivajuće linije i to bilo po pozivu ili po liniji. Također, pozvanim korisnicima treba omogućiti odbijanje dolaznih poziva ukoliko je pozivatelj onemogućio prikaz broja svoje pozivajuće linije, kao i zabranu prikazivanja broja pozvane linije, jednostavno i besplatno. Ovo je posebice korisno kod preusmjeravanja poziva. Direktiva definira dva slučaja kad države članice davateljima javnih telekomunikacijskih mreža i usluga moraju onemogućiti zabranu prikazivanja broja pozivajuće linije:

- privremeno, ukoliko pretplatnik zahtijeva snimanje zlonamjernih ili uznemiravajućih poziva, te
- po liniji za organizacije koje rade s pozivima za hitnu službu.

6.5. Telefonski imenici

Osobne podatke uključene u javne tiskane ili elektroničke imenike treba ograničiti na podatke nužne za identifikaciju određenog pretplatnika. Izuzetak su pojedinačni pretplatnici koji su nedvosmisleno odobrili objavljivanje dodatnih osobnih podataka.

Pojedinačnom pretplatniku treba besplatno udovoljiti u slučaju sljedećih zahtjeva:

- izuzeće iz tiskanog ili elektroničkog imenika,
- zabrana korištenja pretplatnikovih osobnih podataka u direktne promidžbene svrhe,
- djelomično izostavljanje adrese ili izostavljanje oznake spola.

Države članice mogu operatorima dozvoliti naplatu za izostavljanje pretplatnikovih podataka iz imenika na njegov zahtjev, s tim da tražena suma ne smije biti toliko visoka da pretplatnika odvrati od ispunjavanja njegovih prava, a smije pokrivati samo troškove prilagođavanja ili dopune popisa pretplatnika koji ne žele objavu vlastitih podataka u imeniku. Automatski pozivajući sustavi (sustavi koji rade bez intervencije čovjeka), te faks-uređaji za direktne marketinške svrhe smiju pozivati samo one pretplatnike koji su prethodno dali svoj pristanak.

7. ZAKLJUČAK

U prošlosti je telekomunikacijski sektor bio monopolistički s nacionalnim operatorima koji su ujedno obavljali i regulacijsku funkciju. Od osamdesetih godina prošlog stoljeća telekomunikacijska politika EU usredotočuje se na postizanje ekonomske učinkovitosti i zadovoljavanja općeg interesa u smislu jamčenja određene razine telekomunikacijskih usluga svim građanima (osnovna usluga). Također, razvojna politika EU-a stavlja naglasak na održavanje koraka s najnovijim tehnološkim dostignućima i na poboljšanje standarda mreže. Veliki tehnološki napredak u telekomunikacijskom sektoru doveo je do velikih promjena. Tradicionalne monopolističke organizacije više nisu mogle odgovoriti na sve zahtjeve tehnološke revolucije. Na telekomunikacijskoj sceni pojavile su se nove ekonomske sile, koje mogu pružiti korisnicima veliki broj usluga upravo zbog razvoja tehnologije. EU je željela postići da monopolistički operatori prošire paletu usluga, povećaju kvalitetu usluga, imaju brz odziv na potrebe tržišta i povećaju učinkovitost, te da što veći broj novih operatora uđe na tržište i utječe na njegov što brži razvoj na dobrobit korisnika usluga, što je rezultiralo deregulacijom telekomunikacija u EU.

Proces liberalizacije i deregulacije započeo je objavljivanjem Zelene knjige o razvoju zajedničkog tržišta telekomunikacijskih usluga i opreme, s glavnim ciljem prilagodbe zahtjevima jedinstvenog europskog tržišta. Postupnim uvođenjem liberalizacijskih direktiva progresivno su uklanjane prepreke u pružanju usluga i opreme na jedinstvenom europskom tržištu, od ukidanja posebnih i isključivih prava za uvoz, prodaju, spajanje, instalaciju i održavanje krajnje opreme, do otvaranja svih telekomunikacijskih usluga natjecanju na liberaliziranom telekomunikacijskom tržištu, uključivo i najunosnijih: iznajmljivanja vodova i govorne telefonije. Aktivnosti vezane uz regulaciju odvojene su od operativnih aktivnosti.

Osiguran je slobodan pristup mreži i uslugama, osnovana europska normizacijska organizacija za telekomunikacije, definirani okviri za sporazumijevanje vezano uz međusobno povezivanje, te zajamčena razina telekomunikacijskih usluga dostupnih svima po prihvatljivoj cijeni. Potpuno liberalizirano telekomunikacijsko tržište ostvareno je s 1.1.1998., čime je završio desetogodišnji proces deregulacije telekomunikacijskog sektora u EU.

Proces deregulacije telekomunikacija u EU zapravo je dio šireg procesa ekonomske integracije Europe započetog rimskim Ugovorom o osnivanju Europske ekonomske zajednice i posebice ubrzanog stvaranjem jedinstvenog europskog tržišta.

Prvenstveni zadatak deregulacijskog okvira iz 1998. je omogućavanje prijelaza iz monopolističkog okruženja na natjecateljsko i osiguravanje prava za one koji tek ulaze na tržište. Pritom se na prvo mjesto stavlja interese korisnika i ostvarivanje socijalnih zadaća, omogućavanje izbora usluga i osiguravanje njihove visoke kvalitete po pristupačnim cijenama. Nastojalo se uspostaviti ravnotežu između liberalizacije i harmonizacije, te natjecanja na tržištu i javne usluge, primjerenu stupnju razvoja u EU.

Njegovom provedbom struktura europskog tržišta znatno se promijenila. Novi privatni davatelji usluga prodiru na tržište sa sve više usluga i opreme. Pojavom novih igrača na tržištu, poboljšanjem kvalitete telekomunikacijskih usluga i padom cijena komuniciranja, u EU se itekako počinju osjećati učinci liberalizacije koja predstavlja kamen temeljac europske tranzicije. Kako bi se što učinkovitije natjecalo na dereguliranom tržištu, provode se velika restrukturiranja. U svim su državama članicama utemeljena nacionalna regulatorna tijela s nizom zadataka, od izdavanja novih dozvola i koncesija preko odobravanja cijena međusobnog povezivanja do određivanja politike cijena i dodjeljivanja brojeva novim davateljima usluga.

Najnovija faza u razvoju telekomunikacijskog sektora EU-a odnosi se na razdoblje nakon 1998., u kojem se nastojalo prilagoditi novonastalim potrebama natjecateljskog tržišta i razvoja tehnologije koji vodi konvergenciji između telekomunikacija, informatičke tehnologije i multimedija, kao i smanjiti i pročistiti broj postojećih zakonodavnih tekstova.

Rezultat ove faze je novi deregulacijski okvir, stupio na snagu 2003., koji treba zadovoljiti potrebe dinamičnog i teško predvidljivog razvoja tržišta sa sve većim brojem sudionika te pratiti razvoj tehnologije koji rezultira sve većom konvergencijom usluga i mreža. Prvenstveno treba postići jednostavniji i usklađeniji proces izdavanja dozvola, te potaknuti natjecanje na području pristupa mreži na lokalnoj razini.

Uspješan razvoj telekomunikacijskog tržišta na dobrobit svih telekomunikacijskih subjekata, od privatnih i poslovnih korisnika, preko davatelja usluga, operatera do proizvođača i razvojnih snaga, zavisi kako o razvoju

samih telekomunikacija, davatelja usluga i potreba korisnika, tako i o regulativi koja treba osigurati okruženje u kojem se mogu postići sve mogućnosti koje tehnologija može pružiti. U tom smislu, značaj deregulacijskog paketa EU-a iz 1998. je veoma velik u pozitivnom smislu. Također, činjenica da je njegova revizija napravljena već nakon 5 godina, ukazuje da EU pridaje veliku pozornost razvoju telekomunikacijskog tržišta, nastoji imati fleksibilnu regulativu i pravodobno reagirati na dinamičan razvoj telekomunikacija.

LITERATURA

- [1] Treaty on European Union (http://www.europa.eu.int/eurlex/en/treaties/dat/ec_cons_treaty_en.pdf).
- [2] Commission of the European Communities (1987). Towards a Dynamic European Economy. Green Paper on the Development of the Common Market for Telecommunications Services and Equipment. Communication by the Commission. COM(87) 290 final. Brussels, 30 June 1987.
- [3] Treaty establishing the European Community, (Consolidated version 1997) Official Journal C 340 of 10 November 1997.
(http://www.europa.eu.int/eurlex/en/treaties/dat/ec_cons_treaty_en.pdf).
- [4] Council Directive of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts (93/13/EEC, OJ L 95, 21/04/93 pp.29-34).
- [5] European Parliament and Council Directive of 20 May 1997 on the protection of consumer in respect to distance contracts (97/7/EC, OJ L 44 , 04/06/97 pp.19-28).
- [6] Council Directive of 10 September 1984 relating to the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning "misleading advertising" (84/450/EEC, OJ L 250 , 19/09/84 pp.17-20).
- [7] Council Resolution of 7 May 1985 on a new approach to technical harmonization and standards.
- [8] 98/115/EC: Commission recommendation of 29 July 1998 amending Recommendation 98/195/EC on Interconnection in a liberalised telecommunications market.
- [9] 6th Council Directive 77/388/EEC of 17 May 1977 on the harmonisation of the laws of the Member States relating to turn-over taxes OJ No L 145, 13.6.1977.
- [10] Council Decision 97/200/EC to 97/214/EC of 17 March 1997 (OJ No L 86, 28.3.1997., p. 5).
- [11] Council Directive 1999/59/EC of 17 June 1999 amending Directive 77/388/EC as regards the value added tax arrangements applicable to telecommunications services (OJ L 162, 26.6.1999, p. 63).
- [12] <http://www.ispo.cec.be/infosoc/telecompolicy/en/com-en.htm>.
- [13] www.eto.dk.
- [14] Commission Communication on Assessment Criteria for National Schemes for the Costing and Financing of Universal Service in telecommunications and Guidelines for the Member States on Operation of such Schemes (COM(96) 608).
- [15] Directive 95/46 of the European Parliament and the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (OJ L 281, 23.11.1995).

DEREGULATION AND LIBERALIZATION OF TELECOMMUNICATIONS IN THE EU – I part: Deregulation framework from the year 1998

The paper gives an overview on basic regulatory acts of the European Union regarding telecommunication that passed the bill from the end of the eighties to 1998 as a result of the EU telecommunication market liberalisation process. It has a short review on the economic integration process of the EU and it describes how the rules regarding market competition, unique European market and free service have resulted in deregulation and liberalisation of telecommunication in the EU.

Also obligations given to ex-monopolist and telecommunication subjects having wide influence on the market are mentioned that tried to ensure equivalent market position and assure that the minimum of telecommunication service becomes available to all citizens with reasonable price.

DEREGULIERUNG UND LIBERALISIERUNG DES FERNMELDEWESENS DER EU I. teil: Der deregulierungsrahmen aus dem jahre 1998

Als Ergebniss der Liberalisierung des Fernmelde-marktes der Europäischen Union, gibt der Artikel eine Übersicht ihrer, ab dem Ende achziger Jahre des vorigen Jahrhunderts bis 1998 erlassenen, an das Fernmeldewesen bezogenen Grundverordnungen. Der Artikel beinhaltet einen kurzen Rückblick auf den Wirtschaftseinigungsprozess der EU. In ihm wird beschrieben wie die Bestimmungen der Marktwettbewerbsregeln, bezüglich des einheitlichen Marktes für Waren und Dienstleistungen, zwecks Deregulierung und Liberalisierung des Fernmeldewesens der EU, entstanden sind. Weiters wurden den ehemaligen Monopolisten und Einflußübenden zielorientierte Verpflichtungen aufgezungen, welche für alle eine gleichberechtigte Lage auf dem Markt möglich machen und sichern, unter annehmbaren Preisen, ausnahmslos allen ein Mindestmaß an Fernmeldeleistungen.

Naslov pisaca:

Mr. sc. Suzana Javornik Vončina,
dipl. ing.

Hrvatska elektroprivreda
Sektor za poslovnu informatiku
Ulica grada Vukovara 37
10000 Zagreb, Hrvatska

Irena Malbaša dipl. iur.
Hrvatska elektroprivreda
Direkcija za pravne, kadrovske i
opće poslove
Ulica grada Vukovara 37
10000 Zagreb, Hrvatska

Uredništvo primilo rukopis:
2004 – 01 – 06.